

NOVI RODOVI GREDO PO STOPINJAH VELIKEGA VZORNKA

EDEN PA JE BIL VENDARLE PRVI

GREGOR KLANČNIK

Redek je Slovenec, čigar ime je bilo tolikokrat spregovorjeno in zapisano, kakor ime Jakoba Aljaža. Že romarska pot k njegovemu stolpu na vrhu Triglava ima skoraj stoletno preteklost. Čaka pa jo še dolga prihodnost.

Veliko je bilo o Aljažu povedanega in napisanega ob 90-letnici Slovenskega planinskega društva leta 1983, ko je bil med svečanim odpiranjem povečanega Triglavskega doma na Kredarici v predverju na steni starega dela doma odkrit doprsni kip Jakoba Aljaža, delo akad. kiparja Stojana Batiča. Dalje, ob 90-letnici Aljaževih postojank Triglavskega doma in Aljaževega doma v Vratih. Zdaj smo pri stoletnici njegovega prihoda na Dovje, ko je vstopil v najplodnejše obdobje svojega življenja. Dovje, kjer ga je skozi okno župnišča pozdravljali Triglav s svojimi sosedi, mu je spodbudilo kal ustvarjalnega vzpona. Kot obseden se je v borbi s časom in nadležno konkurenco lotil gorskih poti in zavetišč na izhodišču in nedrhih slovenskih gora in samo dve poletji, 1895 in 1896, je potreboval, da je ustvaril tri pomembne in skoraj bi lahko rekel večne triglavske postojanke: Aljažev stolp na vrhu Triglava, Triglavsko kočo na Kredarici in Aljažovo kočo v Vratih. Po teh dosežkih Aljaž še ni miroval; že leta 1904 je v Vratih zgradil novo veliko postojanko, ki jo je, žal, le pet let potem snežni plaz, ki je, ne prej, ne pozneje, pridrvel z Dolka, odnesel in pomečkal. Le kletni temelji še spominjajo na nekoč ponosni dom. Vrata pa so na gričku, za večne čase varnem pred snežnimi plazovi, že leta 1910 dobile Aljažev dom, ki še danes, po osemdesetih letih, stoji tak, kot si ga je zamislil Aljaž in izoblikoval Viktor Skaberne.

Aljaž je sam izbiral lokacije za postojanke, oskrbel zemljišče in izdelal tudi načrte. Ljubljanske gospode v Slovenskem planinskem društvu je, da bi preskočil finančne ovire, prepričal o pomembnosti svojih zamisli.

Iz zapisov Jakoba Aljaža se čutijo tudi njegove težave in zapreke, ki so mu jih postavljali nemški krogi, zlasti tisti iz nemško-avstrijskega planinskega društva (DöAV). Njegova volja in trmasti ponos pa so odstranjevali vse ovire na poti ohranjanja slovenskega značaja naših gora. Nikoli ni dovolj napisane hvaležnosti za vrednote, ki nam jih je Aljaž v narodno obrambni upornosti daroval.

Najbolj je bil Aljaž borben v času ogroženosti naših gora in malega slovenskega

naroda, ko se domačini še niti zavedali niso, kaj jim grozi in še vrednote svojega jezika niso spoštovali. Péta beseda najboljše ohranja govorico, zato je Aljaž bil tudi poet in komponist. »Triglav moj dom«, njegova pesem, ki je prvič odmevala od triglavskih strmin ob odpiranju Koče na Kredarici 10. avgusta 1896, je postala večna, prava himna slovenskih planincev.

Po osvoboditvi domovine in združitvi z drugimi jugoslovanskimi narodi leta 1918 se je Aljaž, zadovoljen, da je kraljestvu Zlatoroga ohranil slovensko podobo, in prepričan, da narod ni več v nevarnosti, oddahnil. Prizadeval si je, da bi svojim faranom olajšal življenje. Leta 1924 je Dovžanom še blagoslovil vodovod. Električne luči v svojih vaseh, na Dovjem in v Mojstrani, pa ni več dočakal. Tudi njemu so moči popuščale. Nam je še v šoli, pri spovedi, na prižnici in na cesti cepil čut do gora, v župnišču pa z daljnogledom opazoval pohodnike na vršaca. Domačine, ki so neprevidno dirkali po Triglavu, je vedno okregal.

SELITEV ŽUPANSTVA V MOJSTRANO

Malo nas je še tistih, ki smo župnika Aljaža neposredno doživljali. Sam sem imel to srečo zlasti zato, ker je bil moj oče (ali naš ata, kot smo mu rekli) župan. Aljaž nas je zato večkrat obiskoval tudi na domu. Šesto leto sem že hodil v šolo in celo na Triglavu sem že bil, ko smo se na dovškem pokopališču od njega poslovili. To pomeni, da se ga še dobro spominjam.

Mojega očeta so leta 1921 kot prvega v Jugoslaviji ali Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev izvolili za župana občine Dovje-Mojstrana, kakor se je od tedaj imenovala. Zajemala je isto površino kakor takratna in sedanja župnija Dovje, to je vasi Dovje, Mojstrano, Belco, Radovno in Podkuže.

Do tedaj je bila navada in edina možnost, da je bil občinski urad ali županstvo v »hiši«, to je v dnevnem prostoru vsakokratnega župana. Selitev županstva v našo hišo ne bi bila posebnost, če to ne bi pomenilo prve premostitve občinskega urada z Dovjega v Mojstrano.

Vas Dovje je bila bogata. Sestavljali so jo premožni kmetje. Mojstranško polje slabše rodi, zaradi cementarne in bližine fužin pa je bila vas večinoma delavska. Strukturi prebivalstva sta bili zato različni, kar se je kazalo tudi v politični opredelitvi. Ni zato naključje, da je v preteklosti Dovje imelo večjo veljavo in tudi občina je nosila samo ime Dovje ali Lengenfeld. V

prejšnjem času nikomur še na misel ni prišlo, da bi se županstvo lahko preselilo v Mojstrano. Preselitev je bila zato zgodovinski dogodek.

Ata je zapregel konja v lojtrski voz, s seboj je vzel Gabesovega fanta — Janeza Robiča, hišnega drvarja in triglavskega nosača, ki je tudi obod Aljaževega stolpa nesel na vrh in je bil močan kakor bik. Ker sta tudi mene naložila na voz, sem bil pomembnemu dogodku priča. Ustavili smo se na Kvančenkovem dvorišču. Kvančenk, po priimku Jakelj, je bil župan še izpred vojne, na prvih volitvah v Jugoslaviji pa je prišlo do zamenjave, zato smo prišli nalagat občinsko pohištvo. Bilo je borno. Vsebovalo je samo visoko pisalno omaro, ki je imela zgoraj prostor za dopise, spodaj prostor za pisarja, desno in levo pa dodatne predale. Drugi in zadnji del pohištva je bila blagajna, težka 600 kg, in to ne zaradi denarja, temveč zaradi železa.

POUK ZA PEČJO

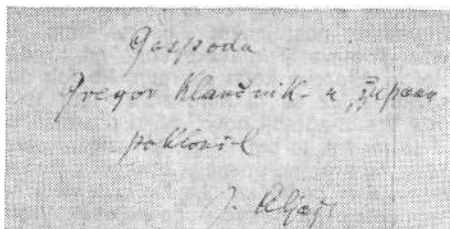
V Mojstrani nas niso pričakovali niti nam niso zavirali. Ustavili smo se pred konzumom, kjer je bila moja sestra prodajalka, in pomembni dogodek skromno proslavili. V naši »hiši« se ni mnogo spremenilo. Pisalno omaro ali kredenco so postavili v levi kot pri oknu in blagajno zraven nje. Naše pohištvo pa je ostalo na svojih mestih: kredenca za vrati, ob njej majhna miza, jedilna miza je ostala v desnem kotu, med njo in pisalno omaro je ostal harmonij, namenjen pevkim vajam, pri peči pa je ostal kolovrat. To pomeni, da smo z oblastjo živeli v slogi. »Hišo« smo še naprej skoraj normalno uporabljali, posebno pozimi, ko smo se spravili na peč.

Občinski možje so imeli seje vedno zvečer. Posedli so po naših klopeh, ki so obkrožale hišo. Glavno besedo je običajno imel naš sosed Lipnek. Sam sem jih dostikrat s peči opazoval in poslušal. Posebno zanimivo je bilo, ko so pretresali elektrifikacijo. Tako sem dobival prvo vzgojo in pouk o reševanju občinskih zadev. Občinski urad je takrat imel samo poklicnega tajnika in honorarnega slugo, ki je pred cerkvijo oznanjal in raznašal občinsko pošto. V njegovi odsotnosti je bila to moja naloga, zato sem dodobra spoznal vse hiše v občini. Županstvo je bilo kar učinkovito: leta 1924 so zgradili vodovod na Dovjem, leta 1927 so speljali daljnovod z Jesenic in elektrificirali vasi, po katastrofalni poplavi pa leta 1931 z betonskim opornim zidom regulirali Bistrico. Občinski urad je ostal v naši hiši do leta 1936. Ata so ljudje imeli radi, zato so ga večkrat volili in je bil petnajst let župan triglavske občine. Županstvo pa je tudi potem — kljub temu, da je bil novi župan Dovžan, Potokarjev Viktor — ostalo v Moj-

*66 80 - Letnici (roj. 6/2 1845)
Jakob Aljaž*

Tole fotografijo je župnik Jakob Aljaž poklonil županu Gregorju Klančniku, kar je »potrdil« s posvetilom na hrbtni strani

strani. Dobilo je svoje prostore v konzumu. Po osvoboditvi smo dobili Republiko Slovenijo, naši prebivalci so pa svojo občino zgubili. Nastala je krajevna skupnost Dovje-Mojstrana, oblast pa se je preselila na Jesenice. Nedotaknjena je ostala le fara.

ZJUTRAJ NA KORU. ZVEČER NA SOKOLSKEM ODRU

Prebivalci triglavske občine so bili zelo aktivni po društvih. Dovžani so prednjačili v Prosvetnem društvu, ki je imelo svoj dom, Mojstrančani pa pri Sokolu. Ata je bil član Slovenskega planinskega društva, podružnica Kranjska gora, že v cesarski Avstriji. Bil je tudi že predvojni Sokol, zato je vso našo družino spravil k Sokolu. Gradili smo dom, telovadili, igrali pri tamburaših in nastopali na odru. To pa ni motilo ata, da ne bi s tremi hčerami pel

tudi na koru v cerkvi. Moji sestri Jelci je sosedova Minka včasih počitala: »Zjutraj pôješ na koru, zvečer si pa v polni sokolski dvorani Miklova Zala. Nož na dva kraja ne reže!« Ko je naslednjo nedeljo ni bilo, jo je Aljaž takoj pogrešil in seveda tudi zaprosil, naj se vendar vrne med cerkvene pevce.

Zanimivo je, da je Aljaž kljub svoji aktivnosti v Prosvetnem društvu obiskal v Sokolskem domu vse prireditve Miklove Zale. To pomeni, da Jakob Aljaž ni bil ozek, da je že takrat razumel, kaj je nestrankarski pluralizem, ki smo ga po prihodu okupatorja v naši fari takoj vpeljali. Razlike med Sokoli in Orli so izginile, vsi smo bili enotni proti potujčevanju. Če ne bi bilo sektaštva, bi lahko povsod v slogi nastopali proti skupnemu sovražniku.

Pravijo, da se zgodovina rada ponavlja. Sedanji triglavski župnik Franc Urbanija, ki ga tudi skozi Aljaževo okno župnišča na Dovjem pozdravljajo Julijci, je prav tako cepljen na hribe. Gore in bogata Aljaževa zapuščina na njih naju združujejo v pravo prijateljstvo. Nič naju ne moti, da on mašuje, jaz pa vodim sestanke Zveze komunistov v Mojstrani. Videvava se pri delu za Aljažev spomenik, snovanju nadomestne gradnje kapelice na Kredarici, upam, da tudi pri Šlajmerjevem domu v Vratih, na sestankih in podobno. Tudi na obnovo Aljaževega stolpa misliva.

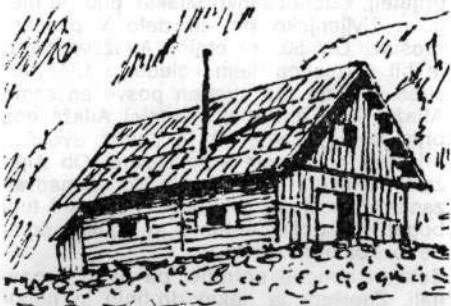
Jakob Aljaž je bil najbolj ustvarjalen med 45. in 65. letom življenja. Sam sem bil v tej dobi še polno zaposlen v slovenskem železarstvu, amatersko sem se ukvarjal s smučarstvom, rekreativno pa s smučanjem in planinstvom. Res je, da sem že pred drugo svetovno vojno sodeloval pri gradnji bivakov in smučarske kočice na Mežaklji, po osvoboditvi pa pri smučarski koči pod Uršljo goro in pri graditvi Doma borcev v Vratih, pa vendar se do upokojitve funkcionsko s planinstvom nisem povezal. Prišel pa je dr. Miha Potočnik, moj rojak in častni predsednik Planinske zveze Slovenije, in me nagovoril, naj prevzamem izgradnjo Triglavskega doma na Kredarici. Zavedal se je, da je za božji lon težko koga dobiti, zato je udaril po rodoljubni strani in spoštovanju do Jakoba Aljaža.

TRIGLAVSKI DOM SE VZORNO VZDRŽUJE

Krepko sem že stopil v 67. leto, ko sem prevzel vodenje projekta — povečanja in prenove Triglavskega doma. Ker še vedno menim, da se kolektivno dá učinkovito igrati, na primer, hokej, kjer ima vsak svojo vlogo, ne verjamem pa v učinkovito kolektivno poslovanje, je razumljivo, da sem se tudi pri Triglavskem domu izogibal neplodnih sestankov. Srečevali smo se samo tisti, in to zaradi usklajevanja, ki smo pri projektu neposredno delali. Vesel

sem, da so nam ohranitev, povečava in prenova Aljaževe dediščine na Kredarici tako uspele.

Jugoslovanska slabost je, da se kljub težavam do novega, dostikrat zelo dragega objekta še pride, zatakne pa se pri vzdrževanju. Triglavskega doma na Kredarici, hvala Bogu, ta sramota ni doletela. Potem ko smo ga, povečanega na dvojno zmogljivost, 17. septembra 1983 svečano odprli in v snežnem neurju pokazali delovno zmago pred celotnim jugoslovanskim avditorijem in v toplem zavetju proslavili veseli dogodek, nismo mirovali. Delo na višini 2515 metrov se je nadaljevalo.

»Triglavska hiša« na Kredarici, prva koča iz leta 1896
Vse risbe: Gregor Klančnik

Leta 1984 smo prenovili stari del doma, leta 1985 pa odkrili spominsko ploščo graditeljem in pokroviteljem postojanke, izdali hvaležnostno brošuro in uredili dodatne prostore za nova ležišča. Velik napredek je bil dosežen, ko je Lesnina iz Ljubljane prevzela pokroviteljstvo nad vzdrževanjem postojanke, preuredila pomožen objekt v dodatna skupna ležišča in sodelovala pri drugih dopolnitvah.

Sledil je Plutal Ljubljana, ki pomaga postopoma tlakovati spalnice s plastificirano pluto. Ko so ugotovili, da so sredstva na Kredarici dobro naložena, so z razumevanjem priskočila na pomoč tudi druga podjetja: Teol Ljubljana, Gorenje Titovo Velenje, Lip Bled, Elektrotehna Maribor, Novoles, HP Kolinska Ljubljana in druga.

Vsa leta po izgradnji novega dela doma je v zavetrju na stiku s starim delom nastajala do 10 metrov visoka gomila zameta. Zapirala je dostop v gospodarski del do poletja. Za rešitev tega problema smo dogradili prizidek, ki snegu jemlje prostornino, gospodarjenju pa daje dodatne prostore. S takimi izboljšavami želimo nadaljevati tudi v prihodnje. Pri številu ležišč smo že prispeli na vrh, zaželena pa je povečava gostinskih zmogljivosti. Upamo, da se nam bo v zadovoljstvo obiskovalcev tudi to posrečilo.

Stoletnica prihoda Jakoba Aljaža na Dovje nam mora biti spodbuda. Najlepše jo bomo počastili, če bomo po njegovem vzoru kaj žrtvovali za naše gorske postojanke.